

Nākotnes izaicinājumi, virzoties uz zaļo kursu piena lopkopībā

► 11. lpp.

(EK), sekojot šim ANO mērķim, ir izstrādājusī savus mērķus, un tur arī ir dzimis Eiropas zaļais kurss. Tas ir veids, kā Eiropa saredz savu tālāko attīstību, paliekot zem pasaules attīstības jumta. Eiropa ir maza daļa, salīdzinot ar pasaules mērogu, tomēr tā izvēlās būt lidere šajā jomā. EK katrai nozarei ir iedevusi virzienu: arī Latvijai ir noteikti kopējās lauksaimniecības politikas stratēģiskie mērķi. Tie ir tādi paši: taisnīgi ienākumi, konkurētspējas palielināšana, līdzsvars pārtikas ķēdē, klimata pārmaiņas, vides rūpe, paaudžu nomaiņa, kas ir ļoti svarīga īpaši piensaimniecībā, plaukstoši lauku apvidi, pārtikas un veselības kvalitātes nodrošināšana. Tam tiek piešķirta nauda. Diskusijas par to, kā šos lielos mērķus sasniegt, notiek jau no 2010. gada.

Nākotnes izaicinājumi

Līdztekus jau iepriekš nosauktajiem attīstības mērķiem, jābūt cienīgai ekonomiskai izaugsmei, bet vienlaikus jārod ienākumi, kādā veidā varam apturēt klimata izmaiņas un nodrošināt atbildīgu patēriņu un ražošanu. Jaunums ir enerģētikas nozare – kā iegūt pieejamo atjaunojamo enerģiju. Lauksaimniekiem šai ziņā ir liels potenciāls, jo teritorijas, kur uzstādīt saules paneļus, taču zemniekus skar arī vēl citi izaicinājumi, piemēram, globālā pandēmija, kur pārtikas ražotāji nostrādāja izcili. Tomēr ir jāsaprot, ka dziļas krīzes laikā pārtika ir arī nacionālas drošības jautājums – tautai ir jāspēj pašai sevi pabarot. Savukārt karš, kas sākas 24. februārī, izraisīja ražošanas resursu cenu pieaugumu. Jaunās cenas tirgos vēl tikai parādīsies, un, mēs šo kāpumu nevaram pārliecināt tikai uz patērētājiem. Atbalsts ražotājiem nāca laikā, citādi daudziem pārtikas ražotājiem vajadzētu beigt savu darbību.

Nākotnes izaicinājumu M. Cimmermanis saredz straujā cilvēku skaita pieauguma ziņā, un tas nozīmē, ka piensaimniecība pasaulē būs arvien jutamāks. Un te zemniekiem ir pamatots jautājums – ja pasaulē trūkst piena, kāpēc mums liek samazināt piena ražošanu zaļā kursa dēļ? Stāsts šobrīd ir par sistēmas maiņu, kādu vietu redzam šai nozarei, pasaules tirgū sasniedzot uzstādītos mērķus. Mēs būtu priecīgi, ja šie mērķi būtu skaidri definēti, jo tad būtu iespējams vienoties, uz ko mēs ejam. Latvijai ir liels potenciāls ražot, tāpēc nepieciešams pārdomāt, kā mēs labāk savus produktus varētu pārdot pasaules tirgū, kļūst ekonomiski stiprāki, tajā pašā laikā domāt par saviem bērniem, par lokālo pārtikas tirgu, lai bērnuudzī, skolās būtu pārtika par pieejamu cenu. Latvijai ir ļoti laba nākotne gudrā saimniecībā, gudrā plānošanā, gudrā resursu sadalē gan atbalstos, gan visā pārējā, bet nākotnes tirgi pieprasīs produk-

ciju, kas būs ražota atbilstoši klimatiskajiem mērķiem un principiem. Tāpēc ir svarīgi izvērtēt piena ražošanu katrā saimniecībā: vai izmanto bezrašas tehnoloģijas, vai govīs kūti turēt piesietas, vai tās tiek turētas brīvi, vai tās iet ganībās, vai barība tiek pievesta. Svarīgi arī izvērtēt saimniecības iespējas ražot enerģiju, kā arī iespējas darba spēka trūkumu risināt ar jaunām tehnoloģijām, digitalizāciju.

Iespējamās prognozes

Par situāciju piensaimniecības pasaulē konferencē runāja Starptautiskā Piensaimniecības centra (IFCVN) vecākā ekonomiste Doroteja Bolinga (Dorothee Bölling). IFCN dibināta 2000. gadā Ķīnā, tajā pārstāvētas vairāk nekā 100 valstis un pētnieku tīkls arī Latvijā. Centrā strādā 20 pētnieki, kas aptver 90% no pasaulē saražotā piena. Runātāja norādīja, ka pasaules piena cenas, pārtikas cenas pieaug. Ir pieaudzis piena ražošanas apjoms 2021. gadā salīdzinot ar 2020. gadu, tai pat laikā Eiropā lauksaimniecības piensaimniecības skaits ir samazinājies par 3,6%. Jāņem vērā, ka jaunie vides standarti ir likuši palielināt produkcijas izmaksas. Piegādes ķēžu globālā konkurētspēja rada cenu spiedienu uz fermām, lai tās būtu konkurētspējīgas. Kādi ir ārējie faktori, kas jāņem vērā. Salīdzinot divus pēdējos gadus, piena ražošanas izmaksas visās valstīs ir palielinājušās. Tas nozīmē, ka fermeriem tās ietekmē peļņu, kas samazinās. Līdz ar to fermeris domā, ko darīt, un visdrīzāk samazina ražošanas apjomu. Tas ietekmē piensaimniecības cenu. Redzam, ka ES ir tendence piena apjomam samazināties, savukārt ASV, Ķīnā, Indijā tiek ražots vairāk piena. Viens no iemesliem ir ienākumi, bet ir arī vēl citi iemesli. Piemēram, laika apstākļi, atbalsts, ko lauksaimnieki saņem no valsts. Pasaulē šī ir pirmā reize, kad piena ražošanas apjomi samazinās. Ko tas nozīmē tuvākai nākotnei? Viss norāda uz to, ka piensaimniecība pasaulē būs arvien jutamāks, tomēr jāpatur prāta izaicinājumi, ar ko jāstājas lauksaimniekiem. Izdzīvos tikai stiprākie. Tā būs ilga un grūta cīņa, lai saglabātu savu vietu piensaimniecībā. Galvenais iemesls ir ražošanas izmaksu paaugstinājums. Lauksaimniekiem, kuri pastāvēs, ir skaidri jāredz, kur viņi investē, jo ar investīcijām jāpanāk efektīvāka, piemēram, slaukšanas robotu ieviešana. Runājot par Ķīnu, jāsaprot, lai arī Ķīna ir viens no galvenajiem importētājiem, viņi savu importu samazinās. Lauksaimniekiem vajadzēs cīnīties, lai iegūtu pietiekoši lielu peļņu, notiks konsolidācijas process. Notiek pārmaiņas. Dzīve kļūst grūtāka, lēmumi jāpieņem biežāk. Ir jāseko līdz svaigpiena cenu attīstībai, kā arī ģeopolitiskai spriedzei.

Ilgtērmiņa prognozes ir bijušas līdz 2020. gadam. Pamatojoties uz optimistiskāko scenāriju, kas bi-

ja laikam no 2010 līdz 2020. gadam, situācija varētu pasliktināties. Līdz 2030. gadam tiks saražots un patērēts par 21% vairāk piena, un tas ir 199 miljoni tonnu. Mūsu pieņēmuma pamats ir tāds, ka pasaulē tad dzīvos 8,6 miljardi cilvēku, kas ir par 11% vairāk un piena patēriņš būs 131 kilograms uz cilvēku. Palielināsies pārdotā produkta apjoms par 22%, tikmēr govju skaits samazināsies. Tas nozīmē, ka govju produktivitāte palielināsies. Tā ir laba ziņa, jo mēs zinām, ka ražīgākajām govīm ir mazāka oglekļa pēda. Tādējādi sasniegsim klimata mērķus attiecībā par CO² uz vienu kilogramu saražotā piena. Vēl ir daudzi citi faktori, kas ietekmē šīs prognozes, bet ir grūti novērtēt to, kādi faktori jāņem vērā prognozes sagatavošanā. Kopumā ir skaidrs, ka atrodamiem krustceļiem. Būs jāpieņem daudz lēmumu, bet galvenais secinājums, ka Eiropas piensaimniecības nākotne ir konsolidācijā un kooperācijā.

Kooperācijā vairāk spēka nekā konkurencē

Jānis Grasbergs, Latvijas Holšteinas šķirnes asociācijas vadītājs, savā runā norādīja uz to, ka zemnieku sadarbība ir ļoti svarīga, lai kopīgi pārvarētu izaicinājumus. Katru mēnesi Eiropas lauksaimniecības komisija apkopo piensaimniecības cenas un seko tām līdzī. Nesen Latvijā jau bija strauji pietuvojusies tam, lai sasniegtu ES vidējo piensaimniecības cenu rādītāju, taču šobrīd jau par 3 centiem atpaliekam, atpaliekam arī no Lietuvas kolēģiem. Ienākumi ir nozīmīgi, no tiem atkarīgi, vai piensaimniecība valstī attīstīsies vai neattīstīsies. Attiecībā uz piensaimniecības cenām nozīmē ir tam, vai saimnieki ir kooperējušies. Mums kooperēšanās pakāpe ir tuvu 20%, bet Īrijā, Somijā virs 80%. Varam izdarīt secinājumus: mēs esam krietni zem ES vidējiem rādītājiem. Tomēr Latvijā ir kooperatīvi, piemēram, Straupes kooperatīvs, kas ietver gan zemniekus, gan pārstrādi, gan tirdzniecības tīklus. Šāda kooperācijas forma, kur ir pilns cikls, nebūs ar straujiem cenu izrāvieniem uz augšu vai uz leju, bet nodrošinās stabiliu cenu ilgtērmiņā. Patiesais kooperācijas apjoms Latvijā ir kādi 15%, jo bieži vien ir uzņēmumi, kas nosauc sevi par kooperatīvu, bet patiesais labuma guvējs nav kooperācijas īpašnieks. Mums ir jādomā, kā ātrāk varētu konsolidēties: ganāmpulks, fermeris, piensaimniecība, pārstrāde, distribūcija, produktu nogādāšana līdz patērētājam veikalā. Somijā visu šo ciklu iekļauj zemnieku kooperācija. Ja skatāmies uz rītdienu, tad ļoti stipri jādomā par to, kā kooperējamies iesaistot pārstrādi un distribūciju. Tāds piemērs pašlaik top Igaunijā, kur viens kooperatīvs ar lielākām vai mazākām pārstrādēm veido vienu lielu tirgus spēlētāju. Un tam ir pamatojums – piensaim-

ni, ko pieprasa pasaules tirgus, kļūst aizvien lielāki. Mēs redzam, ka atsevišķi mēs pastāvēt nevaram. Biržas cena vājiens pulverim un sviestam ir tā, kas nosaka Eiropas vidējo piensaimniecības cenu, bet, lai šajā tirgū varētu piedalīties, ir jābūt stipri lielam, ir jābūt biržas spēlētājam.

J. Grasbergs uzsvēra, ka maldīgs uzskats, ka kooperatīvs ir kaut kas sens un aizmirsts. Eiropā un pasaulē izaugsme notiek tādu kooperatīvu vidū, kas pieder pašiem ražotājiem. Viņš arī norādīja, ka pastāv mīti, ka kooperatīvs nevar strādāt ar peļņu un ka kooperatīvs ir tikai lieks starpnieks. Kooperatīvs noteikti nav bezpeļņas organizācija, kooperācija nozīmē, ka cilvēki, kas strādā viena mērķa virzienā, gūst peļņu un ietaupījumus savā biznesā. J. Grasbergs arī skaidro, ka, vērtējot piensaimniecību, ko viņš pārstāv, šī kooperatīva mērķis ir pēc iespējas par augstāku cenu pārdot piensaimniecības produktu kooperatīva īpašnieks – zemnieks. Nereti valda uzskats, ka kooperatīvos toni nosaka lielle zemnieki, bet mazie netiek pie vārda. Tā nav. Katram biedram ir viena balss. Tai pat laikā kooperācijā vienmēr ir vairāk spēka nekā konkurencē. Latvijas zemniekiem jāvirzās uz kooperāciju, lai zemnieki saņemtu vismaz Eiropas vidējo piensaimniecības cenu. Piensaimniecība būs atkarīga no ienākumiem. Ja vēlamies saglabāt saimniecību, ja gribam saglabāt lauku ainavu ar govīm ganos un lai atalgojums lauksaimniekam par viņa darbu būtu pēc iespējas augstāks, mums ir jāpanāk balanss. J. Grasbergs uzskata, ka piensaimniecībā ejam Īrijas virzienā: pārstrādei jābūt efektīvai, lai zemnieka saražotais piens būtu ar zemu CO² pēdu. Jo lielāki izslaukumi, jo pēda mazāka, arī piensaimniecības mazāk jāīrē, tā šī pēda atkal samazināsies. Bet vispirms ir jāsaņem tas, kas mums ir. "Ātrums, ar kādu saimniecības iet ārā no spēles, ir pārāk straujš un līdz ar to tas 2050. gads var izrādīties drūms. Mums ir jāapsēžas pie galda kopā zemniekiem, kooperatīviem, pārstrādātājiem un jānosprauž turpmākais attīstības ceļš," uzskata J. Grasbergs.

Virzība uz tehnoloģijām

LLKC konsultants Raivis Andersons specializēties saimniecību ekonomiskajā analizē un norādīja, ka tēma par tehnoloģijām ir aktuāla. Piensaimniecība ir resursu ietilpīgs bizness. Pastāv gan bioloģiskās sertificētās saimniecības, gan konvencionālās ar plašākām manevrēšanas iespējām tehnoloģiju ziņā, no kā savukārt ir atkarīgas ražošanas izmaksas. Bioloģiskās saimniecības kļūst aizvien efektīvākas. Roboti fermās parādās aizvien vairāk.

Runājot par nākotnes perspektīvām, R. Andersons norāda, ka izmaksas kāpj būtiski. To ietekme uz konvencionālajām

saimniecībām pēc šā brīža statistikas un salīdzinājumā ar 2021. gadu, ir 16%. Bioloģiskajās saimniecībās ražošanas izmaksas palielina pirkto lopbarību, un tur kāpums var aizsniegt pat 25%. Tāpēc jāvērtē, cik izdevīgi ir būt bioloģiskai saimniecībai, ja piensaimniecības cena ir konvencionālās saimniecības cenā. Runātājs uzsvēra, ka noteikti piensaimniecības saimniecību virzība uz tehnoloģijām, kas maina darba spēka iesaisti – nav šaubu, ka tehnoloģijas ilgtermiņā uzlabos saimniecības efektivitāti. Tādēļ ir vērts tām pievērsties. Jāapzinās, ka – jo lielāka atkarība no ārējo resursu piegādes, jo mazāka prognozējamība ražošanas izmaksās. Runājot par pašnodrošinājumu, jāpieņem, ka – lai būtu savs lopbarības nodrošinājums, savs elektroenerģijas nodrošinājums, proti, katrai saimniecībai savs tehnoloģijas modelis. Pirms konferences notika arī tās dalībnieku aptauja, vai aptaujas dalībnieks uzskata, ka piensaimniecības finansālā situācija ir uzlabojusies. 37% uzskata, ka situācija ir uzlabojusies, 40%, ka palikusi nemainīga, bet 23% uzskata, ka finansālā situācija ir pasliktinājusies.

Savukārt LLKC Lopkopības nodaļas vadītāja Silvija Dreijere noskaidrojusi, ka vēl aizvien Latvijā lielākā daļa lopkopībā strādā sievietes, tomēr vīriešu skaits palielinās. Piensaimniecībā strādājošie ar cienījamu dzīves pieredzi vecumā no 41-65 gadiem ir 65% un ievērojama daļa – 14%, kas ir pensijas vecumā, kuriem ir 65 un vairāk gadu. Tāpēc svarīgi, lai nozari pārņemtu jaunie saimnieki. Viņi ir tie, kuri arī izrāda interesi par digitālajiem rīkiem. Par digitalizāciju jādāmas arī tām saimniecībām, kurās nav notikusi modernizācija, kas ļautu saimniecībām būt aprītē un attīstīties. Latvijā varam būt lepnī ar to, ka pārraudzībā mums ir ļoti liels dzīvnieku skaits: vairāk kā 85%. Tādējādi attīstību var plānot, pamatojoties uz datiem, kas jau ir datu bāzēs. Liela daļa saimniecību vēl pagaidām strādā ar pierakstiem, kas tiek veikti burtnīcās, bet daļu datu veido informācija, kas apkopota Lauku Atbalsta dienestā, Lauksaimniecības datu centrā, finanšu sistēmās. Ir saimniecības, kas lieto pasaules līmeņa programmas. Konsultāciju dienestā veikts efektīvs vides un saimniecības dzīvnieku monitorings, tiek izstrādāti rīki, kas atvieglo ikdienas darbu cilvēkiem no malas, piemēram, veterinārārstiem, konsultantiem vai citiem. Tiek veidota arī sasaiste ar LLU programmu «Mans Lauks», kas vairāk domāta augkopībai.

KONFERENCES RUNĀTĀJOS
IEKLAUSĪJĀS RŪTA FJODOROVA

Projektu līdzfinansē MAF
Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem